

BALKAN SAVAŞLARI SIRASINDA ARAPLARIN TUTUMU 1912-1913*

The Position of the Arabs during the Balkan Wars 1912-1913

Sinan MARUFOĞLU**

ÖZET

16. yüzyılın ilk yarısından itibaren Birinci Dünya Savaşı'na kadar, Arapların çoğu Osmanlı tebaası idiler. Sultan II. Abdülhamit'in hükümdarlığı döneminde (1876-1909), bazı Osmanlı Arapları arasında milliyetçi fikriyat yayılmıştır. Osmanlı Devleti'nden kopmaları için uygun bir zemin oluşturan Balkan Savaşlarının devam ettiği bir ortamda, Arapların büyük çoğunluğu Osmanlı Devletine karşı nasıl bir tutum sergiledikleri merak konusudur. Bu sorunun cevabını, Osmanlı arşiv belgeleri ve diğer bazı kaynaklar ışığında bu makalede sunmaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler; Balkan Savaşları, Osmanlı, Araplar.

ABSTRACT

From the first half of the 16th Century until the First World War, most of the Arabs were citizens of the Ottoman State. During the rule of the Sultan Abdulhamit II (1876-1909), nationalist ideas were spreading among some of the Ottoman Arabs. While the Balkan Wars was a chance for them to separate from the Ottoman State, what the position of the great majority of Arabs during the Balkan Wars was a matter of scrutiny. In this paper, we will try to answer this question according to the Ottoman documents and some other sources.

Keywords; Balkan Wars, Ottomans, Arabs.

Osmanlı Devleti en büyük toprak kayıplarını, 20. yüzyılın başlarında 1912 senesinde meydana gelen Balkan Savaşları sırasında vermiştir. Bu savaşın meydana gelmesinde, Batı Avrupa'da sanayileşmenin ve Fransız Devrimi'nin yol açtığı milliyetçilik akımlarının güçlenme-

* Bu makale, 11-15 Eylül 2006 tarihleri arasında Ankara'da düzenlenen XV. Türk Tarih Kongresi'nde sunulan bildirinin gözden geçirilmiş halidir.

** Doç. Dr., Katar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, İnsani Bilimler Bölümü ve Celal Bayar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.
sinanmarufoglu@hotmail.com

sinin yanı sıra, II.Meşrutiyet sonrasında iktidara gelen İttihatçıların, almış oldukları kararların ve uygulamış oldukları politikaların katkısı da büyük olmuştur.

Bu dönemde, Osmanlı Devleti'nin tebaası olan Araplar arasında, İngiliz ve Fransız misyonerlerin katkılarıyla da Avrupa ve Balkanlarda meydana gelen milliyetçilik akımının etkisine giren belli kesimler bulunmakta idi. Bu kesimler büyük ölçüde, Sultan II. Abdülhamit'e karşı verilen siyasî mücadele sürecinde, Arap Vilayetlerinde İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin temsilciğini yapan veya destekçisi olan kişilerden oluşmakta idi.

Balkan Savaşları sırasında, toplam Arap nüfusu içerisinde sayıları çok az ve etkinlikleri sınırlı olan ve büyük ölçüde Mısır, Lübnan ve Suriyeli gayr-i Müslim Arapların öncülük ettiği bu kesimin, Osmanlı yönetimine karşı gücü ve etkinliği, Balkan Savaşları sonrasında ve Birinci Dünya Savaşı sırasında artmaya başlamıştır. Bu çalışmada, 1912-1913 yıllarında meydana gelen Balkan Savaşları sırasında, Osmanlı tebaası Arapların tutumunu ele almaya çalışacağız.

I- Balkan Savaşları Öncesinde Osmanlı Arapları:

XVI. yüzyılın başında İslam coğrafyası üzerinde hâkimiyet mücadelesi Anadolu'da Osmanlılar, İran'da Safeviler ve Mısır'da Memlûklular arasında yaşanmakta idi.

Osmanlı Devleti, XVI. yüzyılın ilk yarısından itibaren, Yavuz Sultan Selim ve Kanunî Sultan Süleyman dönemlerinde bu mücadele sürecinden galip çıkarak, Arap bölgelerinin tamamına yakın kısmını idaresi altına almıştır. Hicaz bölgesinde bulunan kutsal beldeler Mekke ve Medine'nin Osmanlı Devletinin idaresi altına girmesi ile Araplar da Osmanlıları İslam Hilafet Devletinin varisi ve koruyucusu olarak kabul ederek bağlılıklarını Hilafet makamı Osmanlı sultanlarına bildirmişlerdir.

Osmanlı Sultanları, Araplara İslam Peygamberinin kavmi olarak, onlara özel önem göstermişler, kutsal beldelerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere, Devletin muhtelif bölgelerinde gelirleri Mekke ve Medine halkının ihtiyaçlarına tahsis edilen Haremeyn Vakıfları kurmuşlar ve bu vakıfların gelirlerini her yıl düzenli olarak Hac mevsiminde törenle Surre Alayları ile birlikte Mekke'ye göndermişlerdir.

Osmanlı Devleti'nin XVI. yüzyılın sonlarından itibaren Avrupalı Devletler karşısında güç kaybetmeye başlaması, mali ve ekonomik sorunların artması, merkezin taşra güçleri karşısında zaafa düşmesine yol açmıştır. Bu süreçle birlikte bazı Arap aşiret şeyhleri bölgelerinde merkeze karşı, giderek güç oluşturmaya ve zamanla bunların bir kısmı kendi bölgelerinde özerk bir konum kazanmaya başlamışlardır. Ancak bu yapılar genellikle geleneksel Arap kabilecilik anlayışı içerisinde ortaya çıkan oluşumlar idi.¹

¹ XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Arap yarımadasında meydana gelen Vahhâbi isyanları ise, Arap kabilecilik anlayışına dayalı, dinî boyutu olan siyasî bir hareket idi. Arabistan'ın Necid bölgesinde, Al-Dır'iyye Emiri Mohammed bin Al-Suud, Şeyh Mohammed bin Adbülvahhab'ın İslam'ı ilk dönemlerindeki uygulamalarına kavuşturmak adına geliştirmiş olduğu Selefî dinî anlayışını benimseyerek, Osmanlı Devleti'ne karşı savaşı meşrulaştırmış ve Arap kabilelerini kendisini Emir olarak biat etmeye zorlamıştır. Ahmet Vehbi Ecer, **Tarihte Vehhâbi Hareketi ve Etkileri**, ASAM Yayınları 16, Ankara 2001, ss. 140 vd.

Arapçılık fikriyatının temeli ise; Fransız ordularının Osmanlı eyaleti olan Mısır'ı 1798 senesinde ele geçirmesinden sonra ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu işgal ile birlikte, Arap dünyası, Haçlı Seferlerden sonra, ilk defa Avrupalı ordularının işgaline maruz kalmışlar idi. Bu da Osmanlı Devletinin artık Arap dünyasını Haçlı istilalarına karşı koruyan Hilafet Devleti konumunu sorgular bir durum yaratmıştı. Napolyon, Arapları yanına çekmek ve Mısır işgalini meşrulaştırmak üzere, hedeflerinin arasında Mısır ve Arap vilayetlerinde Türkler yerine, Araplardan bir Halife'nin hâkim olmasını sağlamak olduğunu ileri sürmüştür.

Napolyon'un Arapçılık fikrini teşvik etmesinden başka Osmanlı Devleti'nin siyasî, askerî ve idarî yapısında meydana gelen bazı olumsuz gelişmeler, II.Mahmut döneminde Osmanlı Devleti'nin Mora ve Arap yarımadasındaki isyanları karşısında aciz kalması ve ancak Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın yardımı ile bu isyanları bastırabilmesi ve ardından Mehmet Ali Paşa'nın Osmanlı Devleti'ne karşı 1831 senesinde zaferler elde etmesi, Araplar arasında özellikle Mısır ve Şam bölgelerinde Arap milliyetçi şuurunun güçlenmesinde etkili olmuştur.

1839'da Tanzimat ve 1856'da Islahat Fermanlarının yayınlanması ve uygulanması, Gayr-i Müslimlere, Müslümanlar ile eşit haklar tanınması, 1854'te faizle dış borç alınması, Avrupa tarzı yeni devlet yapılanması, devlet bürokrasisinde, batı tarzı kılık kıyafetin hâkim kılınması gibi gelişmeler ve uygulamalar, bazı Arap ve Müslüman toplumları arasında Osmanlı Devleti'nin İslamî hüviyetini sorgular hale getirmiştir.

Bu süreçle birlikte Fransız ve Amerikan Misyoner okulların Suriye, Lübnan ve Filistin bölgelerinde yoğun bir faaliyet yürütmeleri ve bu okullarda İncil'in Arapça okutulmasının yanı sıra Arap kültürü, edebiyatı ve tarihi gibi konuların okutulması, bölgenin Hıristiyan nüfusu arasında Arapçılık fikriyatının yeşermesinde önemli katkılar sağlamıştır.

Islahat Fermanı'nın ilanından sonra Lübnan ve Suriye'de meydana gelen Müslim ve gayr-i Müslim kesimler arasındaki kanlı çatışmalar, Batılı güçlerin baskısı ile Cebel-i Lübnan'a özerklik tanınmasına yol açmıştır.

Bu süreçle birlikte, Suriyeli Hıristiyan aydınları arasında, birlikte yaşamakta oldukları Müslüman Araplar ile Arapçılık temelinde birleşerek Osmanlı Türk idaresine karşı daha güçlü bir konum elde edecekleri düşüncesi kabul görmeye başlamış ve bu uğurda cemiyetler oluşturmaya başlamışlardır.²

Sultan II. Abdülhamit'in Hilafetçi ve İslamcı politikaları, Mısır'ın 1882 senesinde İngilizler tarafından işgali, matbuatın yayılması, yaygın eğitim kurumlarının çoğalması, ulaşım imkanlarının artması, demir yolu ağlarının genişlemesi, Avrupa ile ticaret hacminin artması ve Avrupalı Devletlerin Osmanlı gayr-i Müslimler üzerinde etkinliklerinin artması gibi ge-

² Batılı Misyonerlerin desteği ile Suriye'de Arapçılık fikriyatının Hıristiyan öncülerinden Butrus Al-Bustani ve Nisayyif Al-Yazici gibi kişiler tarafından 1845 senesinde 'Cemiyet al-Tehzîb', 1847 senesinde 'Cemiyet al-u'lûm ve'l-âdâb' ve 1850 senesinde de 'Al-Cemiyeye al-Şarkıyye' isimleri altında, Edebiyat ve İlim Cemiyetleri şeklinde ortaya çıkan bu cemiyetlerin faaliyet alanları, II.Abdülhamit döneminde kurulan yeni cemiyetler ile birlikte hızla siyasî zemine kaymıştır. Ahmet Zekeriyeye Al-Şalk, **Al-Arab ve'l-Devle el-Osmaniyye mine'l-hudu' ila'l-muvacehe 1516-1916**, Mısır Al-Arabiyye linneşri ve'l-tevzi', Kahire 2002, ss. 265-266.

lişmeler, bir taraftan Arapların çoğunluğu arasında Osmanlı Hilafet Devleti'ne bağlılığı yeniden güçlendirirken, diğer taraftan ise, Hıristiyan Araplar ve bazı Sünnî şehirli orta sınıf Araplar arasında, Türklerin öncülük ettiği İttihat ve Terraki Cemiyeti ile birlikte hareket eden, adem-i merkezîyetçi bir yapı içerisinde, Osmanlı Devletine bağlı kalmakla birlikte, Arap bölgelerine özerklik amaçlayan akımların ortaya çıkmasına yol açmıştır.

II. Meşrutiyet dönemi ile birlikte, Arap milliyetçi fikriyatı ve neşriyatı büyük bir ivme kazanmıştır. Arap milliyetçileri, aydınları ve siyasî elitlerinin önemli bir kısmı, gelişen siyasî süreçle birlikte ve yapılan seçimlerde, eski müttefikleri İttihatçılar ile siyasî bir mücadele sürecine girmişler ve Osmanlı Devleti ile olan bağlarını sorgular hale gelmişlerdir.³ Araplar, bu süreçle birlikte siyasî hedeflerine ulaşmak için açık ve gizli cemiyetler oluşturmuşlar ve bu cemiyetlerin yayınladığı makale, broşür ve kitapçıklar ile adem-i merkezîyetçi bir yapıda Arap Vilayetlerine özerklik talep etmeye başlamışlardır.

Suriye Vilayeti Tahrirat Kalemî tarafından, 26.06.1912 tarihinde Dahiliye Nezaretine gönderilen bir yazıda, İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Hükümeti aleyhine Suriye'de yayınlanan bazı gazetelerde çıkan yazılara değinilmiş ve Arap Vilayetlerinde özellikle Mısır, Şam, Beyrut ve Hicaz'da kurulan Cemiyetlerin siyasî hedefleri ve amaçları hakkında bir durum değerlendirilmesi yapılmıştır.

Yazıda, Arap Cemiyetleri'nin başlıca hedefi, Arap yarımadasında Kureyşli bir Arap Halife başa getirmek olduğunu, bu uğurda ilk olarak kurulan 'Um Al-Kura' Cemiyetinden sonra, Kıyam ve Uyanış anlamlarına gelen 'Al-Nahda' ve Suriye'nin Uyanışı anlamına gelen 'Al-Nahda Al-Suriyye' adlı cemiyetlerin kurulduğuna, bunların Şam, Mekke, Beyrut ve diğer Arap şehirlerinde gizli taraftar edindikleri zikredilmiştir.

Yazıda, bunların maksadı 'Ceziretü'l-Arap'ta bir Halife-i Kureyşî nasbtan i'barett olan 'Ummu'l-Kura' Cemiyetinin kitabını Mısır'da üç defa tab' ile buralarda neşr' ettiklerini 'işbu cem'ıyyâtı fesâdiyyenin mürevvic-i efkârı ve vâsıtâ-i intişârı olmak üzere, Mısır'da, Beyrut'ta, Paris'te yayınlanan çok sayıda gazetenin olduğunu, 'bunların bir de Şam'da münteşir Al-Muktebes' adında bir gazeteleri olduğunu bildirmiş, 'bu ve emsali gazetelerde be-pervâ ve kemâl-i cür'etle son iki sene zarfında yayınlanan ve Arapları Türklerden, Hilafet makamından ve Osmanlı Hükümetinden soğutmak ve nefret ettirmek gayesiyle makale yazan yazarların ' hep bu cem'ıyyât-ı fesâdiyye âmâlîne müteveccih-ü meyyâl' oldukları bildirilmiştir.⁴

Yine aynı dosya içinde yer alan başka bir belgede ise, Hariciye Nezareti Umur-ı Siyasiye Müdüriyeti Umumiyesi, Tercüme Şubesi tarafından 'Kahtân Gençleri' kongresinde görüşülüp kabul edilen ve 'Umum-ı ebnâ-ı Arab'a' (bütün Arap evlatlarına) başlıklı duyuru ile

³ Bu dönemde Arap Vilayetlerinde yaşanan siyasi gelişmeler hakkında daha ayrıntılı bilgi için bakınız; Hasan Kayalı, **Jön Türkler ve Araplar 1908-1918**, Çeviren:Türkan Yöney, Tarih Vakfı Yurt Yayınları 61, İstanbul 1998; M. Derviş Kılınçkaya, **Osmanlı Yönetimindeki Topraklarda Arap Milliyetçiliğinin Doğuşu ve Suriye**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2004; Zeine N. Zeine, **Türk-Arap İlişkileri ve Arap Milliyetçiliğinin Doğuşu**, Çeviren: Emrah Akbaş, Gelenek Yayınları 40, İstanbul 2003.

⁴ BOA, DH. SYS, 58/6, Tarih: 11.07.1330 (26.06.1912).

yayınlanan yazının tercüme edilmiş nüshasına yer verilmiştir. Sözü edilen kongre, Araplara, aralarındaki anlaşmazlıkları bir tarafa bırakıp ‘yalnız Araplıkta içtimâ’ etmeleri ve kongrenin benimsemiş olduğu talepleri ‘Seyf-ü Kalemle’ (Kılıç ve Kalemle) talep etmeleri çağrısında bulunmuştur. Kongre, Araplardan, bu dönemdeki siyasi taleplerini şu başlıklar altında gündeme getirmelerini istemiştir:

- 1- Hükümet, sizi özgür ve kendi hukukuna sahip bir millet olduğunuzu sözlü ve fiili olarak kabul etmelidir.
- 2- Hükümet, Doğu’nun ilim ve edebiyat hazinesi olan Arap dilini resmen tanımalıdır.
- 3- Hükümet, Arap memleketlerinde yönetimi elinizde bulundurmalıdır, çünkü siz kendinizi daha iyi biliyorsunuz ve ülkelerinizde daha önceliksiz.
- 4- Arap askerler ve subayları, hizmetlerini sadece kendi memleketlerinde eda etmelidirler.
- 5- Hükümet, genel meclislerin yetki alanlarını genişletmeye çalışmalıdır ki, yöneticiler işlemiş oldukları küçük ve büyük suçlardan dolayı bu meclisler karşısında hesap versinler.
- 6- Nüfusları sayıma tabi olmuş veya olmamış Arap kabileleri de, diğer şehirlerde yerleşik Araplar gibi seçim hakkına sahip olmalı ve Mebûs (Milletvekili) göndermelidirler.

Son olarak kongre, ‘vatanın selameti için, istekleri hususunda diğer anâsır ile birleşmeyi’ karar altına aldığı duyurmuş ve Araplara seslenerek: ‘Ey Araplar! Arapların şeref ve nâmusunun hakkı için uykunuzdan uyanınız, cebîn (korkak) olmayınız. ‘Zilletle hayat, mevt (ölümdür). Şerefle mevt ise, hayattır’ diyerek, çağrısını bitirmiştir.⁵

İşte Arapların, II. Meşrutiyet sonrasında, Osmanlı idaresinde bulunan İttihatçılar ile böyle bir siyasî mücadele süreci içinde oldukları bir dönemde, Balkan Savaşları meydana gelmiştir.

II- Bakan Savaşı’nın Ortaya Çıkışı ve Sonuçları:

Sultan II. Abdülhamit, 1908 senesinde İttihat ve Terakki Cemiyeti mensubu subayların, Yeniçeriliği andıran Makedonya isyanlarını bastırmakta başarısız olunca, onların siyasî talepleri olan Meşruti düzene yeniden dönmeyi kabul etmek zorunda kalmıştır.

İttihat ve Terakki Cemiyetinin, istibdatçı olarak tanımladıkları Sultan II. Abdülhamit’e karşı vermiş oldukları uzun siyasî mücadeleleri boyunca, gayr-i Müslim Balkanlı milletlerinin yanı sıra Lübnan ve Suriye gayr-i Müslimlerin ve bazı Sünni Arapların desteğini de kazanmışlar ve Sultan II. Abdülhamit’i 1909 senesinde 31 Mart Vakıası gerekçesi ile tahttan indirmeyi başarmışlardır.⁶

⁵ BOA, DH. SYS, 86/2, Tarih: 11.07.1330 (26.06.1912).

⁶ Stanford J. & Ezel Kural Shaw, **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye**, İkinci cilt, E Yayınları, İstanbul 1983, ss. 330-340; Francis McCullagh, **Abdülhamit’in Düşüşü, Osmanlı’nın Son Günleri**, Çeviri: Nihal Önol, Epsilon Yayıncılık, İstanbul 2005.

İttihatçıların umduklarının aksine, II. Meşrutiyet süreci ile birlikte Osmanlı toplumu bir ayrışma sürecine girmiştir. Balkanlarda Sırp, Bulgar, Karadağlılar, Batılı Avrupa Devletlerinin ve İstanbul Boğazına hakim olma peşinde olan Rusya'nın desteği ile de Osmanlı Devleti'nden ayrılma kararını almışlardır.

1911 senesinde, Osmanlı Devleti'nin İtalya karşısında Libya'da yenilgiye uğraması, Balkanlıların Osmanlı Devleti'ne karşı savaş ilan etmelerine zemin oluşturmuştur. Rusya'nın destek ve teşviki ile, 8 Ekim 1912'de Karadağ Prensiği, 18 Ekim'de Bulgaristan ve Sırbistan ve birkaç gün sonra da Yunanistan Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmişlerdir.

İstanbul'da yaşanan siyasî çekişmeler ordu içine de sirayet etmiş, Rumeli'de 120 tabur savaştan kısa bir süre önce terhis edilmiştir. Öte yandan ordunun önemli bir kısmı Libya'da İtalyanlara karşı savaş vermekte idi. Bütün bu olumsuz koşullar karşısında patlak veren I. Balkan Savaşı Osmanlı Devleti'nin yenilgisi ile sonuçlanmış ve Osmanlı Devleti İstanbul dışında, Edirne şehri dâhil Avrupa kıtasında kalan bütün topraklarını kaybetmiştir.⁷

I. Balkan Savaşı sonunda alınan büyük yenilgi, 1913 senesinin ilk yarısında İstanbul'da siyasî çalkantıların, Babiâli baskını gibi kanlı siyasî olayların yaşanmasına ve İttihatçıların tek başlarına iktidarı ele geçirmelerine yol açan gelişmeleri de beraberinde getirmiştir.

II. Balkan Savaşı, Osmanlı mirasını ele geçiren Balkan Devletleri'nin, savaş sonrasında kendi aralarında ihtilafa düşmeleri ve Bulgaristan'ın eski müttefiki Sırbistan ve Yunanistan'a karşı 30 Haziran 1913 tarihinde savaş açmasıyla başlamıştır. Romanya da Bulgaristan'a karşı savaşa dahil olunca, Osmanlı Devleti de Bulgaristan'a karşı savaş açmış ve Edirne'yi geri almıştır.⁸

Balkan Savaşları, Osmanlı toplumunda büyük yaralar açmış, Balkanlarda yüzyıllardan beri yaşayan Türkler, Sırp, Bulgar ve Yunanlıların kendilerine yönelik katliamlarından kurtulmak için İstanbul ve Anadolu'ya kitleler halinde göç etmeye başlamışlardır.

Balkan Savaşları sonunda, Osmanlı Devletinin sınırları, Doğu Trakya ve Anadolu ile Asya kıtasında kalan Arap vilayetlerinden oluşur bir duruma gelmiştir. Buna bağlı olarak Osmanlı toplumunun demografik yapısı da büyük ölçüde değişime uğramış ve Türkler ile Araplar Osmanlı nüfusunun çoğunluğunu oluşturmaya başlamışlardır.

⁷ I. Balkan Savaşı 30 Mayıs 1913'te, Osmanlı Devleti ile Balkan Devletleri arasında imzalanan Londra Anlaşmasıyla sona erdi. Bu anlaşmaya göre: 1- Osmanlı Devleti'nin Batı sınırı Midye-Enez hattı olacaktı. 2- Osmanlı Devleti, Arnavutluk ile Ege adalarının geleceğinin belirlenmesini büyük devletlere bırakacaktı. 3- Yunanistan; Selanik, Güney Makedonya ve Girit'i alacaktı. 4- Bulgaristan; Kavala, Dedeağaç ile birlikte, bütün Trakya'yı sınırları içerisine katacaktı. 5- Sırbistan, Orta ve Kuzey Makedonya'ya sahip olacaktı. http://www.devletarsivleri.gov.tr/yayin/osmanli/yunan/IV-3-LondraAntlasmasi.htm#_ftnref3

⁸ II. Balkan Savaşı sonrasında, Osmanlı Devleti, Bulgaristan ile 29 Eylül 1913 tarihinde İstanbul'da, Yunanistan ile 14 Kasım 1913 tarihinde Atina'da ve Sırbistan ile 13 Mart 1914 tarihinde İstanbul'da imzalamış olduğu barış anlaşmaları ile Balkan Devletleri ile olan savaş durumlarına son vermiştir. <http://www.devletarsivleri.gov.tr/yayin/osmanli/yunan/IV-4-IkinciBalkanSavasi.htm>

III- Balkan Savaşları Sırasında Arapların Tutumu:

II. Meşrutiyet sonrası, Arapların da içinde bulunduğu Osmanlı toplumları arasında siyasî çalkantıların yoğun olarak yaşanmaya başladığı bu süreçte, Arap siyasî elitlerinin önemli bir kısmı İttihatçılar ile siyasî ayrışma sürecine girdiklerini yukarıda zikretmiştik.

Sömürgeci Avrupa Devletleri ve Rusya, Osmanlı mirasının paylaşım hesaplarını yapmaya başladıkları bu dönemde, İtalyanlar 1911 senesinde Libya'yı ve Ege adalarını işgal etmiş ve ardından Balkan Devletleri, 1912 senesinde Osmanlı Devleti'ne savaş açmışlardır.

Avrupalı Devletler aynı zamanda bu dönemde Osmanlı Devleti'nin elinde kalan Lübnan, Suriye, Filistin, Hicaz ve Irak Vilayetlerinde, Arap milliyetçi akımlarını desteklemeye ve Osmanlı Devleti'ne karşı tahrik edip, kendi yanlarına çekmeye çalışmışlardır.⁹

Balkan Savaşları öncesinde Arap Vilayetlerinde siyasî şartlar bu durumda iken, savaş başladığı zaman Arapların tutumu nasıl bir yön kazanmıştır? Osmanlı Arşiv belgeleri ve bazı kaynaklar, İttihatçılar ile olan bütün siyasî ihtilaf ve mücadelelerine rağmen, Arapların ve siyasî elitlerinin büyük bir kısmı Osmanlı Devleti'nin bütünlüğünden yana ve devletin yanında yer aldıklarını yansıtmıştır.

Araplar, bu tavırlarını, İtalya'nın Trablusgarp'ı işgali sürecinden itibaren ortaya koymuşlar ve Arap gönüllüleri Osmanlı Ordusu yanında İtalyanlara karşı savaşa katılmışlar, Mısır ve Suriye'de Arap yazarları, şair ve edebiyatçıları, halkı bu saldırı karşısında mal ve canları ile savaşa katılmaya davet etmişlerdir.¹⁰

Necid bölgesinde, Osmanlı Devleti ile uzun süreden beri askerî ve siyasî mücadele içerisinde olan Vahhâbi hareketinin siyasî lideri Abdülaziz bin Al-Suud, 05 Ekim 1911 senesinde Osmanlı Sadaret Makamı'na gönderdiği telgrafta, İtalya saldırısını kınamakta, emrindeki Necid bölgesindeki kabileleri ile birlikte, Osmanlı Devleti'nin hizmetinde olduğunu, İslam düşmanlarına karşı verilen bu savaşta her türlü katkıyı sağlamaya hazır olduğunu bildirmiştir.¹¹

Benzer bir tutumu, Yemen'de, yine Osmanlı Devleti ile uzun süre mücadele eden İmam Yahya tarafından da sergilenmiştir. İmam Yahya, göndermiş olduğu telgrafta, İslam düşmanlarının Trablusgarp'a saldırıları karşısında, kendisi ile birlikte, emrindeki yüz bin savaşçı ile beraber Allah uğruna, Osmanlı Devleti emrinde savaşa katılmaya hazır olduğunu beyan etmiştir.¹²

⁹ II. Meşrutiyet'ten Birinci Dünya Savaşı'na kadar olan dönemde, sömürgeci Avrupa Devletleri ,Osmanlı Arap Vilayetlerinde yoğun siyasî, istihbarî, dinî ve askerî faaliyetler içerisinde bulunmuşlardır. Ayrıntılı bilgi için bakınız; Sinan Marufoğlu, **II.Meşrutiyet'ten Birinci Dünya Savaşına, Osmanlı Arap Vilayetlerinde Sömürgeci Avrupa Devletleri'nin Siyasi Faaliyetleri'**, History Studies-International Journal of History, 'Sömürgecilik Özel Sayısı' Sayı.4/3, Ekim, 2012, ss. 95-111.

¹⁰ Ayız bin Hazzam Al-Ruki, **Hurub al-Balkan ve'l-haraketü'l-Arabiyye fi'l-Maşrik al-Arabi, 1912-1913**, Merkez buhus al-dirasat al-İslamiyye, Camiat Ummu'l-Kura, Mekke 1996, s. 95.

¹¹ Age, s. 96.

¹² Age, s. 97.

Osmanlı Devleti'nin Libya savunması için İtalya ile girdiği savaşta, Mısır, Tunus, Şam, Suriye, Irak, Kuveyt, Katar ve Bahreyn gibi çeşitli Arap bölgelerinden yoğun para bağışları ve Arap gönüllü savaşçıları akın etmeye başlamıştır.¹³

Bu duruma istisna teşkil eden tutum ise, Asir bölgesinde kendisini Mehdi ilan eden ve Müslümanları, Osmanlı Devletine karşı başlatmış olduğu isyana katılmaya davet eden İdrisî'den gelmiştir. İdrisî bu dönemde İtalyanlar ile işbirliği içinde Osmanlı birliklerine yeni saldırılar başlatmıştır.¹⁴

Müslüman ve Arap dünyası, Ekim 1912 senesinde meydana gelen Balkan Savaşlarını, 1911 senesinde Libya'ya yönelik İtalya saldırısının bir devamı olarak görmüşler, Haçlılar tarafından, İslam Hilafet Devletine karşı yapılan saldırılar olarak değerlendirmişler ve Osmanlı Devleti'ne olan bağlılıklarını, destek ve katkılarını sunmaya hazır olduklarını bildirmişlerdir.

Osmanlı Ordusundaki Arap subay ve askerlerinin savaşa katılmalarının yanısıra, Araplar, 1912-1913 yılları arasında Balkan Savaşları sırasında, Osmanlı Devleti'ne ianeyi harbiye (savaş yardımı) olarak para yardımında da bulunmuşlardır. Arap Vilayet ve Kaza merkezlerinden çekilen telgraflarda Osmanlı Devleti'nin yanında yer aldıklarını bildiren Araplar, bu amaçla toplamış oldukları para bağışlarını sunmuşlardır. Bu bağışlar Basra, Beyrut, Kudüs, Necid, Cidde, Taif, Uman ve Katar gibi bölgelerden gelmiştir. Bu süreçte Arapların yapmış oldukları para bağışları, aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Bu dönemde, Osmanlı Devleti'nin başkentinde yaşanan siyasî mücadeleler, Osmanlı Arap Vilayetlerine de yansımakta idi ve bu durum bazı Arap ileri gelenleri tarafından Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu süreç itibarı ile çok sakıncalı olarak telakki edilmiştir.

İşte bu bağlamda, Basra Mebusları Talip Al-Nakip, Mahmut Abdülvahit, Ahmet Naim ve Basra Belediye Başkanı öncülüğünde Basra halkı adına, Basra'nın ileri gelenlerinden 25 kişinin imzası ile 1 Şubat 1913 tarihinde, Al-Düstur gazetesine vermiş oldukları Arapça 'Kamuoyuna Duyuru' başlıklı ilanlarında, Osmanlı Hilafet Devleti'nin birlik ve bütünlüğünü korumak ve bu devlete olan bağlılıklarını bildirmek adına, Basralılar olarak bu tarihten sonra, devletin birlik ve bütünlüğünü tehdit eder boyuta gelen siyasî hizip ve cemiyetlere, ne İttihat ve Terakki Cemiyeti ne de Hürriyet ve İtilaf Fırkası ve ne de hiçbir siyasî parti ve cemiyete üye olmayacaklarını ve taraf tutmayacaklarını, ayrıca her kim ki bu tür cemiyetlere üye olur ise, onu Basralı olarak kabul etmeyeceklerini, bağlılıklarının, dil ve mezhep ayrımı gözetmeksizin sadece Osmanlılık bağı olduğunu ve bu uğurda gerekirse Osmanlı Devleti'nin bekası için mallarını ve canlarını feda etmeye hazır olduklarını halka ve kamuoyuna duyurmuşlardır.¹⁵

Irak'ta, umum Irak Aşiretleri adına, Anze Aşiret Şeyhi Fahd al-Haddal ile birlikte 32 aşiret şeyhinin imzası ile, Bağdat'tan İstanbul'a Aralık 1912 tarihinde çekmiş oldukları telgrafta, Hilafet makamına bağlılıklarını beyan etmişler ve Osmanlı Devleti için her türlü kat-

¹³ Age, s. 97.

¹⁴ Kayalı, age, s. 185.

¹⁵ Sinan Marufoğlu, *Al-Irak fi al-Vesaik al-Osmaniye*, Dar al-Şuruk, Amman 2006, s. 229.

kıyı sağlamaya hazır olduklarını ve gerekirse Osmanlı Devleti'nin savunması için mal ve canlarını seve seve vermeye hazır olduklarını bildirmişlerdir.¹⁶

1912-1913 Balkan Savaşları sırasında Arapların yapmış oldukları para bağışları*

Gönderen Vilayet / Kaza**	Telgraf Tarihi	Telgraf Numarası	Çeken Kişi	Para Bağışı / Lira
Basra	20 Ocak 1913	775	Vali Vekili Ali Rıza	7.614,00
Beyrut - Cenin	19 Aralık 1912	10059	Vali Edhem Mesut	50,00
Kudüs	04 Aralık 1912	10651	Mutasarrıf Mehdi	44.000,00 + 1.124,00 Fransız lirası
Necid	28 Kasım 1912	6746	Basra İane Harbiye Komisyon Nazırı Talip Al-Nakip	2.600,00
Uman	28 Kasım 1912	6746	Basra İane Harbiye Komisyon Nazırı Talip Al-Nakip	5.120,00
Cidde – Taif	29 Mayıs 1913	238	Hicaz Valisi Reşit	531.165,00
Katar	10 Mart 1913	9209	Basra İane Harbiye Komisyon Nazırı Talip Al-Nakip	2.040,00

*BOA, DH. SYS, No: 112-14 / 17-14

**Vilayet ve kaza merkezlerinden gönderilen telgraflardan derlenmiştir.

Mısır'da ise, 1882 senesinden beri İngiliz işgal güçlerine karşı direniş gösteren Mısırlılar, Osmanlı Hilafet makamına bağlılıklarını her vesileyle bildirmekte ve İngilizler tarafından takibata uğrayan Mısır'ın direnişçi liderlerinden bir kısmı da başları sıkıştığında, İstanbul'a sığınmakta idiler.¹⁷ Araplar tarafından yapılan bu bağış ve destekler karşısında emeği geçenlere Osmanlı Devleti de gereken teşekkürünü sunmaya çalışmıştır. 29.12.1912 tarihinde, Basra Vali Vekili ve 13. Kolordu Kumandanı tarafından Dahiliye Nezaretine gönderilen bir yazıda, İane-i Harbiye'nin toplanmasında gayret gösteren, başta Basra Mebusu Talip Al-Nakip olmak üzere, Basralı 10 zatın, Birinci Osmanlı ile Üçüncü Mecidî Nişanları ile taltif edilmeleri talep edilmiştir.¹⁸

¹⁶ Marufoğlu, **age**, s. 162.

¹⁷ 1912 senesinde Mısır direnişçi liderlerinden Abdülaziz Caviş, İngiliz takibatından kurtulmak için, Mısır'dan kaçmış ve İstanbul'a, Hilafet makamı olarak kabul ettiği ve bağlılığını bildirdiği Osmanlı Devletine sığınmıştır. İngiltere, Osmanlı Devleti'nden Caviş'in iade edilmesini talep etmiş ise de, bu talep, Hilafet makamına sığınmış bir mültecinin iade edilmesi kabul edilemez gerekçesiyle, dönemin İttihat ve Terakki Hükümeti tarafından reddedilmiştir. İttihatçılar, Lübnan ve Suriye bölgelerinde, İngilizlerin yoğunlaşan siyasî faaliyetlerine karşı, bu Mısırlı direnişçi liderlerini o bölgeye göndererek, Osmanlılık bağını Araplar arasında güçlendirmeye çalışmışlardır. Kayalı, **age**, s. 148.

¹⁸ BOA, DH. SYS, No:112-14 / 17-14, Tarih: 16 Kanunevvel 1328 (29 Aralık 1912)

Balkan Savaşları sırasında, Halep halkının 1000 Osmanlı Altın Lira para yardımlarının yanı sıra, savaşta yaralanan Müslüman gazilere göstermiş oldukları yardım ve destekleri, şükranla anılmış ve kendilerine, Hilal-i Ahmer Cemiyeti adına özel olarak, Dahiliye Nezareti tarafından teşekkür yazısı gönderilmesi istirham edilmiştir.¹⁹ Osmanlı Devleti, ayrıca Nisan 1913 senesinde çıkarmış olduğu bir kararname ile, Arapça'nın mahkemelerde, okullarda, dilekçe ve resmî yazışmalarda kullanılmasını kabul etmiştir.

Bu süreçle birlikte, Türkler ile Araplar arasında, Avusturya-Macaristan benzeri bir yeni devlet yapılanmasının gündeme alınması, Dahiliye Nezareti'nin, dönemin Osmanlı Viyana Büyükelçisinden oradaki seçim sistemini araştırmasını istemesi, Osmanlı Başkenti'nin, Balkan Savaşları sonrasında tehdit altında olduğu düşüncesiyle, Halep'e taşınmasının tartışılmaya başlanması, Haziran 1913 tarihinde öldürülen Mahmut Şevket Paşa'nın yerine, Mehmet Ali Paşa'nın torunlarından olan ve bir bakıma Türk-Arap ortak kimliklerini taşıyan Said Halim Paşa'nın Sadrazamlık makamına getirilmesi gibi, büyük ölçüde Arapların siyasi isteklerini dikkate alan gelişmeler de yaşanmaya başlanmıştır.²⁰

Ancak atılan adımları yetersiz gören 25 Hıristiyan ve Müslüman Arap siyasi cemiyet liderleri ve temsilcileri, Arapların, Osmanlı Devletinden taleplerini görüşmek üzere, 18-24 Haziran 1913 tarihleri arasında, Paris'te bir Kongre düzenlemişlerdir. Arapların Osmanlı Devleti'nden ayrılması hiçbir şekilde gündeme getirilmeyen Kongre'de, Osmanlı Devleti'ne bağlılıklarını yeniden bildirmekle birlikte, Adem-i merkezîyetçilik temelinde, Arapların konumunu düzenleyen ve onlara istedikleri haklarını veren düzenlemelerin bir an önce hayata geçirilmesi talebinde bulunmuşlardır.²¹

Balkan Savaşları sonrasında, Osmanlı toplumunun iki ana unsuru haline gelen Türkler ile Araplar arasında, Osmanlılık temelinde 'İttihatı İslam' fikriyatı gündeme gelmeye başlamış ve İttihatçılar bu akımı Emperyalist Avrupalı Devletler karşısında desteklemeye ve benimsemeye başlamışlardır.²²

Ancak Arapların, Arap bölgeleri ile ilgili, adem-i merkezîyetçi temelinde şekillenen ve Paris Kongresi'nde de karara bağlanan siyasi taleplerini, İttihatçıların, geride kalan Osmanlı topraklarını korumak endişesiyle yerine getirmemeleri ve daha merkezîyetçi bir politika izlemeleri, Balkan Savaşları sırasında oluşan Arap desteğini yeniden kaybetmelerine yol açmıştır.

¹⁹ 2 Mart 1913 tarihinde Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti tarafından, Dahiliye Nezaretine gönderilen bu yazıda 'Halep ehâli-yi hammiyet nâmenin mecruhîn-i guzât-ı İslâmiyye hakkında gösterdikleri âsâr-ı muâ'venet ve hüsn-ü şefkat şâyân-ı takdîr-ü şükrandır' diyerek Cemiyet adına Halep halkı için 'teşekkürât-ı mahsusamızın mümaileyhime iblâğına bezl-i delâlet buyurulması müsterhamdır' diye yazılmıştır. BOA, DH. SYS, NO: 112-14 / 17-14, Tarih: 17 Şubat 1328 (02 Mart 1913).

²⁰ Kayalı, *age*, s. 150-159.

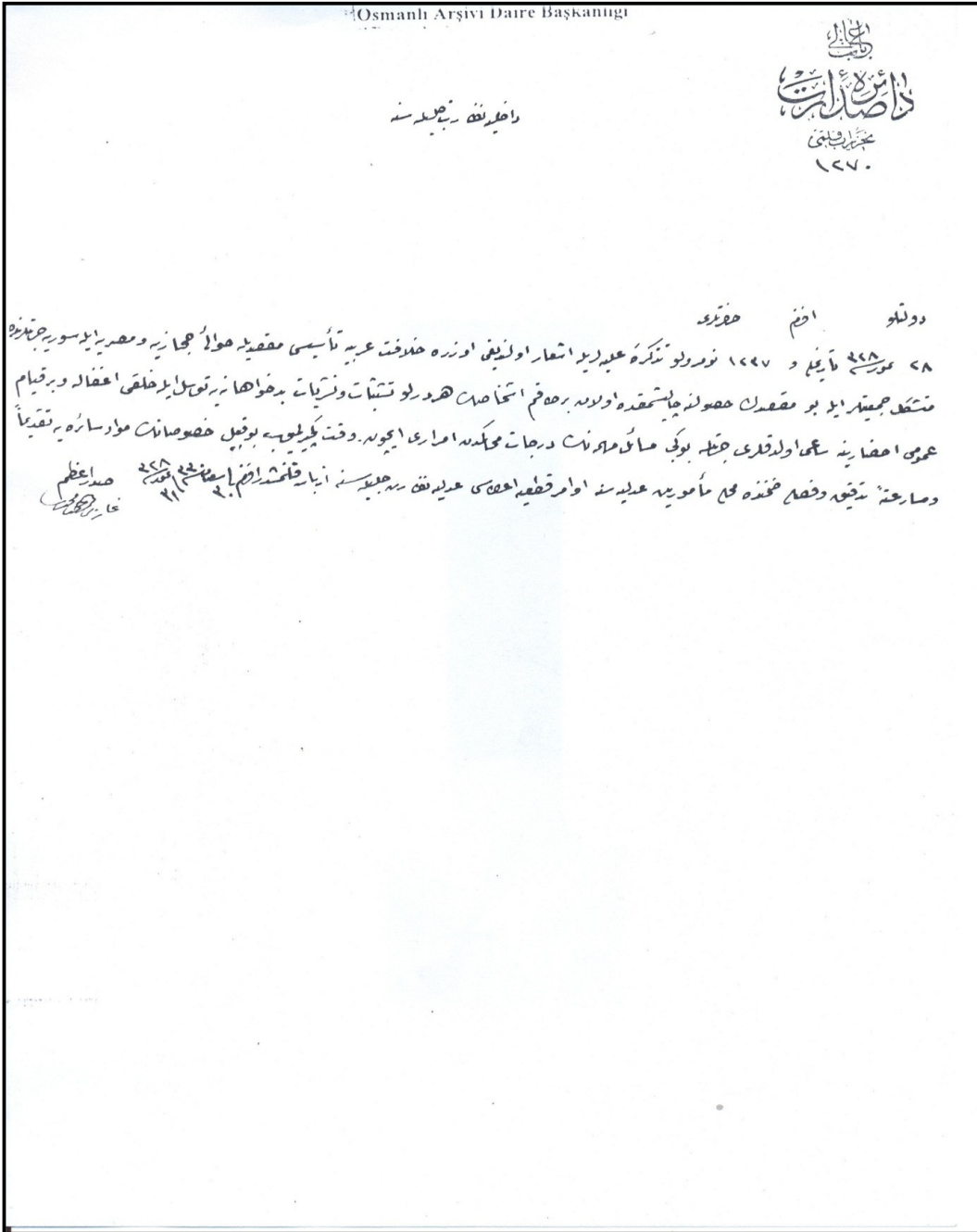
²¹ Al-Şalk, *age*, s. 282; Kılınçkaya, *age*, ss. 69-73; Zeine, *age*, ss. 93-94.

²² Bazı kaynaklara göre, bu dönemde Arap Müslüman liderleri, İttihat ve Terakki Cemiyetinin 'İslamcı' söylemlerine iki nedenle şüphe duymakta idiler: 'ilkin, bu cemiyetin liderleri istisnasız farmasondu ve bu tür bir dinî fanatizm, mason ilkeleriyle çelişir' ve ikinci olarak 'Selanik dönemleri, İttihat ve Terakki Cemiyetinden ayrı değillerdi'. Bakınız: Ziene, *age*, s. 81.

Sonuçta, karşılıklı güvensizlik ortamında gelişen bu süreç, Batılı Devletlerin yoğun siyasi faaliyetlerinin etkisine giren ve Türklere bağımsız, Birleşik Arap Devleti vaatlerine inanan Arapların bir kısmı, İngiliz subay ve casusların yardım ve desteği ile Hicaz ve Şam bölgelerinde Şerif Hüseyin öncülüğünde Birinci Dünya Savaşı sırasında 1916 senesinde İngiltere'nin yanında yer alarak, Osmanlı Devleti'nden ayrılma sürecine girmişlerdir.

EKLER

1- Hicaz, Mısır ve Suriye'de Arap Hilafeti için oluşturulan Cemiyetlerin acil olarak adli işlemlerinin yürütülmesine dair, Sadrazam'ın 13 Ağustos 1912 tarihli yazısı.

3-Katar Kaymakamı Şeyh Casim Al-Sani'nin para bağışını bildiren 10 Mart 1913 tarihli telgraf.

TELEGRAMME **تلگرامه**

دولت علیہ عثمانیہ تلغراف اداره سی

ADMINISTRATION DES TELEGRAPHES DE L'EMPIRE OTTOMAN

L'État n'accepte aucune responsabilité à raison du service de la télégraphie. دولت تلغراف معاملاتین دولای مسئولیت قبول اعتراف
(قانون ۱۹۰۶)

Retransmission ou Expédition			RECEPTION		
تکرار کثیده و یا سونق			الحداد		
No d'expédit.	کثیده اولتان مرکز	Date	مأمور امضای	Date	مردم نومردم
transmis à	مکتوبه	تاریخ	Signature de l'employé	تاریخ	واسطه مرکزی
		H. M.		H. M.	Reçu de N° d'ordre
		۱۰ ۳ ۱۹۱۳			

De: Pour: موردی

N°: کات Date: ۱۰ ۳ ۱۹۱۳

Voie: اشارت عمده Indic. Eventuelles: ست

داعیه نفعیه

بزرگواره قطر قضایا محبت سندان نامہ قطر قاضی شیخ حکم اتانہ طرفندہ
جمعہ وای اولتان یکدی بزرگواره بزرگواره اولتان یکدی بزرگواره اولتان یکدی
رضند مہوردی ای ایوان سکرلر جمعاً ایکدی بزرگواره ایوانہ بزرگواره اولتان یکدی
مہوردی نفعی ایوانہ بزرگواره ایوانہ بزرگواره اولتان یکدی بزرگواره اولتان یکدی
مردانہ طرف نفعی بزرگواره بزرگواره اولتان یکدی بزرگواره اولتان یکدی

۱۰ ۳ ۱۹۱۳

مذکورہ علیہ
حکایت

۱۰ ۳ ۱۹۱۳

Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı

4-Savaşta maddî katkılarından dolayı, Basra ileri gelenlerinin Osmanlı Nişanları ile taltif edilmelerine ilişkin, Üçüncü Kolordu Kumandanı'nın, 30 Aralık 1912 tarihli yazısı.

۱۸۶

رأبلیہ لقا ت فیلہ سے

اعاءہ حربیہ رہہ بدل ساعی رحمتیہ

اودہ زانن لفظہ دائر

دو ذیو اقصم شہرین

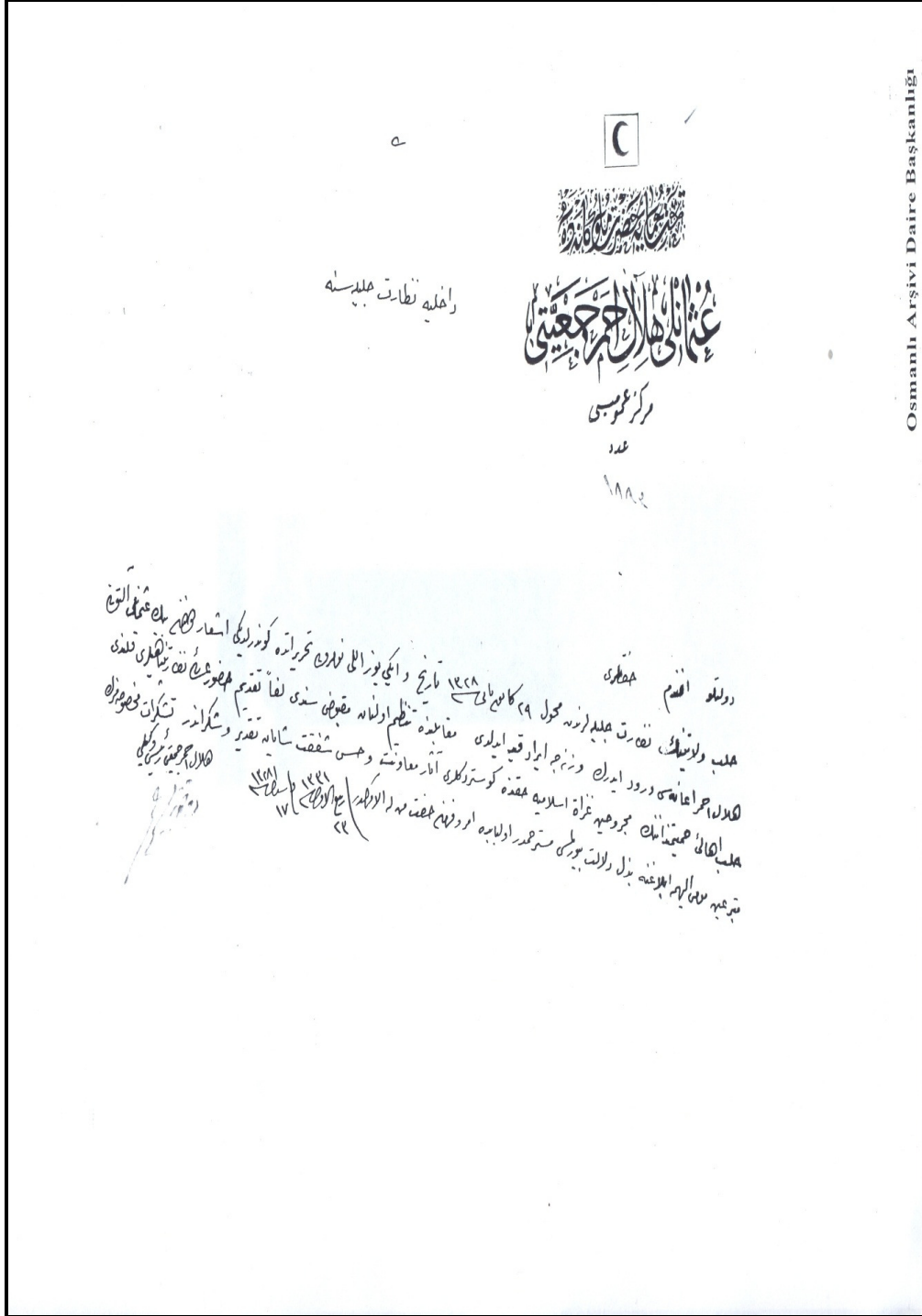
ہو یا شرفوراد لہہ ایا کالہ اولم ناری کلا شہرہ ارتفراتی لقا تیا ہد بنی عربیہ ہویا سید اعاءہ حربیہ جمع و نقد بندہ
ان زیادہ ساعی و سہہ خدمت و غیر ناری سقتا بندہ اودہ زانن اسببہ صورتہ لفظہ بی ستمہ رتزل لقا تقدیم و اسما
و احوال مما تدرہ کہہ درین تریبہ سببہ اقرانہ و مسائلہ یافتہ سببہ اولی اوزرہ صورتہ معروضہ دائرہ نظر لفظہ
بیر طریق سائہ عالی اقصا سے بہ بولسہ اولیہ ہویا بہ و لہر ہانہہ اردو زبانہ لفظہ سہہ الازکر

یا محرم المرم ۱۳۳۲ھ
دعا کا نام اولی ۱۳۳۲ھ
۱۶

مصرہ ولسی ولسی اودہ دوجی
نول اردو ہویا ہان

Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı

5-Halep Halkına teşekkür edilmesini talep eden Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin 2 Mart 1913 tarihli yazısı

Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı

6-Hicaz bölgesinde toplanan para başlıklarının miktarını bildiren Hicaz Valisi'nin 29 Mayıs 1913 tarihli telgrafı.

TELEGRAMME **تلغرافنامه**

دولت علیه عثمانیه تلغراف اداردسی
ADMINISTRATION DES TELEGRAPHES DE L'EMPIRE OTTOMAN
L'état n'accepte aucune responsabilité à raison du service de la télégraphie دولت تلغراف معاملة لاندن دولای مسئولیت قبول انیز [۱۴۰۳]

Retransmission ou Expédition			RECEPTION		
No d'expédit.	شکیده اولتان مرکز	Date	مأمور امضای	مأمور امضای	سره نومروسی واسطه مرکزی
transmis à	تاریخ	Signature de l'employé	Signature de l'employé	Date	Reçu de N° d'ordre
		H. M.		H. M.	

De: عربی صلیف Pour: موردی سلطان

No: ۶۸ Mois: ۶ Date: ۲۹ H. ۷ M. ۳۹

Voie: اشرف محمله Indiv. Eventuelles: ۶۸ ۶۵ ۶۸

دولت علیه عثمانیه تلغراف اداردسی

صورتی مابله فقارته تقیم اولمیشد
دقیقه تقیم اولمیشد

ماره نرغینه قدر حربه و طلا امرایان اولمیشد مرکز ولایه و حربه مایه قدرینه
۱۹۱۲۵۱۱ و مخمیریه بلنه ۹۰۲۹۷ و مده و حده اره من احمد شه ابدیه
بدهه جواناننده مارهه انباشنده بو انکاده اوندر غوشده ۱۰۸۸۵ خود نیلیم ابدیه
تاریخ قبشه و صورتی عرضی رقرار لقدم حربه مایه مبدیلیم محاسبه دله قاره اولمیشد
جمیع اعانه نمره ابدلک بگوشده اولمیشد
صورتی ۷ مایه حجاز ولایه

موردی ۹۱
ادواته و بولیم و بولیم

Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı

7- Basra Halkının Osmanlı Devleti'ne bağlılıklarını bildiren ve Siyasî Cemiyetleri reddeden 1 Şubat 1913 tarihli Gazete Duyurusu.

№ العدد ٤٢ (عدد الجريدة ومدىها للشهر)

الجمعة ١٢

الرقم القياسي ١٤٣٢

الدستور

تقريباً لا يشترك
في بيان الولاية العراقية، ومقره في كون
حياض الأمان
(وهذا)

والطلاب، والفتوة
بغداد يوم الجمعة من كل شهر
(memo)

عمل الأمانة في الأمانة

الرقم القياسي ١٤٣٢

الأبواب

الرقم القياسي ١٤٣٢

الرقم القياسي ١٤٣٢

الرقم القياسي ١٤٣٢

<p>بسم الله اعلان على القرار الصوري قد اجتمعنا نحن مسلمو العراق وتناكرنا بشأن حاضر اسرار الثورة ومستقبلها وعنكرنا على بطون الاصلاح المروية لنعاده وحلينا الحياة ورفق بلائلنا بقرننا ما لا يقدر</p>	<p>الجملة المنطوق وسعادة بطنا خاصة هو ترك الاحزاب والفرق السياسية بالكليه فقد قررنا ترك كل من نادي حزب البر في والاعلاف وجمعية الا شعب والترقي في البصرة وامبارا من بطا البدرم تابعنا على ان تكون يدينا ووجدنا بطون على حفظ ونشأت العزم وامانة الله بالبين والامور والشرف على ما تسول يا معين اتباع قوله تعالى (واحبسوا ايمانكم لربكم ولا تفرقا) فتشاورنا وتكلمنا ونكلمنا وان لا نفي احد منا الى الاحزاب المذكوره او الى اي حزب كان من الاحزاب السياسية في البصرة ولا ينشأ احد منا فخر سياسي فيها بل تكون لنا بلا شريك جنس ومذهب متساويين صاعين مخلصين نحي لجدة الهمة الصحابة ونفرت تحت رايتها وقدمي انفس والنفوس في سبيل حفظ اركان الدولة وتشييد دعائمها وان كل من يخالف هذا المبدأ والقرار يعد مبغوا لونه اوله ودولته والاسرى في يوم منه ويكون ماضيا من اسم البصر بين ابح وشرقنا بنظر الجمهور ويجب ان لا يتخذ احد منا من شنة الوطن ويرهن على الخلاص في المستقبل كما بنت ذلك بقدما تا الوطنية المشهورة مانيا وامامنا ولاجل اليلان باندرا</p>	<p>بسم الله اعلان على كل حق من سبيل اب الحقة التي اصبحت بها حركتنا التي تولى والكوارث التي اجلكت بها انا هي ناجة من فرق الآلة والاشكاف تكتبا والقباض والتنازع الذين صلا بين افرادها والتنازع والفتن الذين استولوا على ابناء اوطانها وابن هذه الاسباب انا هي نشأت من تشكيل الاحزاب السياسية في المملكة العراقية ونظر كل فريق منهم الى الفريق الاخر بظفر السور الا انه حتى لقد سري هذا الاعمال بين الولد ووالده والاب واهلها يعني ان هذه الامور هي من مبريات الاستسلام والاحتقاص الوطن واستجلاء الاعضاء على البلاد العراقية المعيرة بدها اجدها الطامرة ليد ان تشقت ليدا كما ذكرناه واصبحت تلك الجليلات من الامور المحسومة الشائعة عيانا وطننا ان السبب الوحيد في حياة البلاد وحفظ كيان حرة</p>
--	---	--

KAYNAKÇA**Osmanlı Arşiv Belgeleri:**

BOA, DH. SYS = Dahiliye – Mesail-i Siyasiyye.

İnternet:

http://www.devletarsivleri.gov.tr/yayin/osmanli/yunan/IV-3-LondraAntlasmasi.htm#_ftnref3

<http://www.devletarsivleri.gov.tr/yayin/osmanli/yunan/IV-4-IkinciBalkanSavasi.htm>

Kitap ve Makale:

Al-ŞALK Ahmet Zekeriyye, **Al-Arab ve'l-Devle el-Osmaniyye mine'l-hudu' ila'l-muvacehe 1516-1916**, Mısır Al-Arabiyye linneşri ve'l-tevzi', Kahire 2002.

Al-RUKİ, Ayız bin Hazam, **Hurub al-Balkan ve'l-haraketü'l-Arabiyye fi'l-Maşrik al-Arabi, 1912-1913**, Merkez buhus al-dirasat al-İslamiyye, Camiat Ummu'l-Kura, Mekke 1996.

EGER Ahmet Vehbi, **Tarihte Vehhâbi Hareketi ve Etkileri**, ASAM Yayınları 16, Ankara 2001.

MARUFOĞLU Sinan, **Al-Irak fi al-Vesaik al-Osmaniye**, Dar al-Şuruk, Amman 2006.

-----, **II.Meşrutiyet'ten Birinci Dünya Savaşına, Osmanlı Arap Vilayetlerinde Sömürgeci Avrupa Devletleri'nin Siyasi Faaliyetleri**, History Studies-International Journal of History, 'Sömürgecilik Özel Sayısı' Sayı.4/3, Ekim, 2012.

MCCULLAGH Francis, **Abdülhamit'in Düşüşü, Osmanlı'nın Son Günleri**, Çeviri: Nihal Önol, Epsilon Yayıncılık, İstanbul 2005.

KAYALI Hasan, **Jön Türkler ve Araplar 1908-1918**, Çeviren: Türkan Yöney, Tarih Vakfı Yurt Yayınları 61, İstanbul 1998.

KILINÇKAYA M. Derviş, **Osmanlı Yönetimindeki Topraklarda Arap Milliyetçiliğinin Doğuşu ve Suriye**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2004.

SHAW Stanford J. ve KURAL Ezel, **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye**, İkinci cilt, E Yayınları, İstanbul 1983.

ZEİNE N. Zeine, **Türk-Arap İlişkileri ve Arap Milliyetçiliğinin Doğuşu**, Çeviren: Emrah Akbaş, Gelenek Yayınları 40, İstanbul 2003.